

H214 Liljefors^{1,2}

2024-01-10

Sven Erik Mattsson

Inledning

I Häftessamlaren nr 4, 1988 finns en tidig studie av H214 Liljefors. Omslagsvarianten H214AId upptäcktes av Bo Göransson efter artikelns publicering. Varianten finns beskriven i Atlas Handbok över svensktillverkade häften.

De nya bidragen i denna artikel är ett säkrare sätt att skilja på inlagor från Cyl I och II. Närmare studier har visat att det i Facit Special och Atlas Handbok angivna sättet inte är tillförlitligt för inlagor från de övre cylinderhalvorna. Det har också visat sig att kombinationer med kn och cyls saknas i de allra först tryckta inlagorna med Cyl I. Slutligen har förteckningen över kända kn kompletterats avsevärt och är ganska heltäckande.

Färgkort

Information från färgkortet finns sammanställd i tabell 1. För en beskrivning av vad ett färgkort är, se Häftessamlaren, nr 2, 1996, sid 6 i artikeln om H323.

Tabell 1: Sammanställning av information från färgkort för H214.

TS	Datum	Cyl	Cylinderräkneverk			Antal inlagor	Räkne- verks kn
			Från nr	Till nr	Summa		
1	681028	87	544 000	550 876	6 876	2× 82 512	8 251
2	681030	87	550 876	589 300	38 424	2× 461 088	46 109
3	681105	20	589 300	612 700	23 400	2× 280 800	28 080
4	681213	20	892 500	930 500	38 000	2× 456 000	45 600
5	681219	87	930 500	952 100	21 600	2× 259 200	25 920

I den näst sista kolumnen har antal tryckta inlagor räknats ut genom att multiplicera antal cylindervarv med 12 eftersom det är 12 inlagor per cylinderhalva. Sista kolumnen visar hur många kn det motsvarar, då det trycktes ett kn på var tionde inlaga.

Det framgår av att tryckserierna, TS, 1–3 tryckts i en följd före utgivningsdagen som var 681125. TS 4–5 har tryckts i en följd efter utgivningsdagen.

¹ Publicerad i Häftessamlaren, Nummer 1 (141), mars 2013.

² 2014-09-19 Uppdaterat artikeln med att H214AIIa finns med RT + kn

2019-10-04 Uppdaterat tabellerna med kända kn-tusental

2022-05-09 Uppdaterat tabellerna med kända kn-tusental

2024-01-10 Uppdaterat tabell 5

Omslaget

Man särskiljer på två olika nyanser på omslaget:

H 214A: Grått (UV-reaktion ljust gråviolett)

H 214B: Gulaktigt grått (UV-reaktion rödviolett)

Sortering i H214A och H214B görs lättast med fluorescenslampa.

Trycket på in- och utsida finns med olika längd. Se tabell 2. Som vanligt betecknar x tryckets totala längd på utsidan (sid I + IV) och y betecknar tryckets totala längd på insidan (sid II + III).

Tabell 2: Omslagstryck.

Omslagstryck	x [mm]	y [mm]
a	146,5–147,5	147–148
b	146,5–147,5	149–150
c	145	149–150
d	145	147–148

Det finns två olika klichéuppsättningar för både ut- och insida. Se figur 1! Klichéuppsättningen 1–7 för ut- och insida har tyvärr inte konstanta och karaktäristiska tecken för alla klichéer vilket gör klichébestämningar lite svårare. Klichéuppsättningen 11–17 har bra kännetecken för alla klichéer så det är lätt att klichébestämna omslag från denna uppsättning.

Kända kombinationer av cylindrar, omslag och RT anges i tabell 3. Måttet e betecknar avstånd från häftets övre kant till övre kanten på RT. Tabell 3 föregår redogörelsen genom att koppla varianter till tryckserier. Den listar också kn-tusental som har kombinationer RT + kn. Det finns RT + kn och tripplar för AIa, AIb, AIIb, BI och BII. För AIIa finns kn 90646 + RT och tripplar bör ha tillverkats, men inga sådana är kända. För AIIc, AIIc eller AIIc är varken RT + kn eller tripplar kända.

Tabell 3: Kända kombinationer av cylindrar, omslag och RT.

TS	Typ	Klichétyp	RT	e [mm]	RT + kn
1	AIa	1~1	6×2,5	29–33	36
	AIb	1~12	8×2	35–36	
	AId	1~1	6×2,5	27–28	
2	AIa	1~1	6×2,5	29–33	43–44, 71–72, 80–81 57, 83
	AIb	11~1	8×2	30–33	
	AIIc	1~7	8×2	33–35	
	AId	1~1	6×2,5	27–28	
3	AIIa	1~1	6×2,5	31–32	90 17–18 09
	AIIb	1~12	8×2	36–37	
	AIIb	11~1	8×2	31–32	
	AIIc	1~7	8×2	32–33	
4	AIIb	1~1	6×2,5	26–33	79–80 91
	AIIb	11~11	8×2	38–40	
	BIIb	1~1	6×2,5	30–33	
	BIIb	11~11	8×2	38–40	
5	BIb	11~11	8×2	39–41	33–34, 40, 48–49

Tryckserier och upplagestorlekar

Som det framgår av färgkortet så har inlagorna tryckts i 2 sammanhängande omgångar. Man kan prata om 2 huvudserier dvs. TS 1–3 och TS 4–5. Att se hur kn sitter i sidled är ett enkelt sätt att skilja huvudserierna åt. Positionen i sidled markeras av punkten som markerar var inlagans mittpunkt är.

Tabell 4: Huvudserier.

TS	Kända kn-tusental	Kn position	
		från bild	i sidled
1–3	30–00–18	5,2–5,7	0.0000–00.000
4–5	75–00–49	5,9–6,7	000.00–0000.0

Upplagan är 2.72 miljoner häften vilket motsvaras av minst 132 kn-tusental. Om alla kn i intervallerna räknas för TS 1–3 respektive TS 4-5 fås 162 kn-tusental. I tabell 5 ges mer detaljer.

Tabell 5: Lägsta och högsta kn och kn-rester för de olika tryckserierna.

TS	Cyl	Lägsta-högsta kända kn	Kn-rest	Antal funna kn	Räkne-verks kn
1	I	30819–38451	-	7 633	8 251
2	I	39853–88130	3	48 277	46 108
3	II	88805–18220	3→5	29 415	28 080
4	II	75228–21752	3→5	46 524	45 600
5	I	22196–49151	5	26 955	25 920
1–3		30819–18220		87 401	82 440
4–5		75228–49151		73 923	71 520
1–2, 5	I			82 761	81 818
3, 4	II			75 939	73 680

Det går även att placera de flesta neutrala häften i en tryckserie genom att bestämma vilken cylinder som använts för att trycka inlagan och omslagets klichétyp och sedan konsultera tabell 3 för att se var häftet passar in. Metoden fungerar inte helt för AIa och AId som kan komma från både TS 1 eller TS 2. Med lite mer undersökning kan ett häfte från undre cylinderhalvan placeras in i tryckserie.

På färgkortet finns en lite svårsläslig anteckning i samband med TS 1. Anteckningen säger att det finns prickar på andra raden och att cylindern inlämnats för omprägling, men att en del prickar kvarstår. Om man tittar på inlagor som kommer från undre halvan av Cyl I hittar man på frimärkena i andra raden uppifrån med havstrut tydliga punkter i en linje som ligger i underkanten av SVERIGE. Det är olika punkter för olika inlagor. Dessa punkter finns inte från början. Skadan kan ha uppkommit genom att någon hård partikel kommit in i tryckpressen utifrån via pappersbanan eller färgen. Dessa punkter kan användas för att identifiera inlagan. Eftersom det finns ett enklare sätt klassificera häftena redogör vi inte för dem här. Det är dock bra att känna till punkterna och om man ser någon svart markerad punkt på andra paret i linje med underkanten av SVERIGE, så vet man att det är Cyl I. Det kan användas för att sortera AIa och AId i TS 1 och TS 2 om vi antar att skadan skedde i slutet av TS 1.

Att identifiera inlaga och räkna rester är inte som indikerats ovan nödvändigt för att klassificera häften. Det bör dock påpekas att det inte förekommer kombinationer kn + cyls i TS 1. Jag har hittat ett kännetecken på inlaga 8: På vänstra märket i fjärde raden med havsörnen finns det en punkt 1 mm över

den översta kråkans högervinge. Kn på denna från inlaga i TS 1 har rest 0 och då har inlaga 2 rest 3. I TS 2 har inlaga 1 med cyls 1 rest 3, så kn har ”bara” hoppat ett steg mellan TS 1 och 2 trots att cylindern varit ute och präglats om. Hoppet gjorde att det blev kombinationer med cyls och kn.

Cylindrar och cylinderhalvor

I Facit Special anges följande regel för att skilja på Cyl I och II:

Cyl I: 3,6 mm mellan SVERIGE i 1.a och 2.a frimärksparet

Cyl II: 3,4 mm mellan SVERIGE i 1.a och 2.a frimärksparet

Problemet med denna regel är att det finns inlagor som har måttet 3,5 mm. Då priset på H214Aa, Ab respektive Ac beror kraftigt på vilken cylinder som inlagan kommer ifrån, är det extra viktigt att ha säkra metoder för att skilja på Cyl I och II. Lyckligtvis har jag nu tillgång till hela cylindervarv från alla fyra cylinderhalvorna. Resultatet av uppmätning ges i tabell 6. Cyl IR betyder inlaga från övre halvan av Cyl I och Cyl IN betyder inlaga från nedre halvan av Cyl I där det finns cyls och kn.

Tabell 6: Avstånden mellan paren.

Avstånd i höjddled [mm]	Cyl I		Cyl II	
	R	N	R	N
Par 1 och 2: mellan sista E i Sverige	3,55–3,6	3,6	3,4–3,5	3,4
Par 2 och 3: mellan Slania och sista E i Sverige	3,3–3,4	3,5–3,6	3,3–3,4	3,6
Par 3 och 4: mellan 3:orna i 30	3,3–3,4	3,2–3,3	3,1–3,2	3,2
Par 4 och 5: mellan 1 och 3	3,6	3,5–3,6	3,7–3,8	3,5

Tabell 6 visar att det är svårt att använda avståndet mellan par 1 och 2 för att skilja på Cyl I och II om det är ett R-häfte, dvs inlagan kommer från en övre cylinderhalva. Tyvärr kan man inte genom att endast mäta ett avstånd skilja på Cyl I och II.

För att säkert bestämma cylinder kan man gå tillväga på följande sätt:

- 1) Bestäm om det är R- eller N-häfte.
 - a) Om det har cyls, kn eller av dessa så är det ett N-häfte.
 - b) Annars mät avståndet mellan par 2 och 3.
 - i) Om detta avstånd är 3,5–3,6 mm så är det ett N-häfte.
 - ii) Om detta avstånd är 3,3–3,4 mm så är det ett R-häfte
- 2) Om det är ett
 - a) N-häfte gör som tidigare och mät avståndet mellan par 1 och 2.
 - i) Om det är 3,6 mm så är inlagan IN
 - ii) Om det är 3,4 mm så är inlagan IIN
 - b) R-häfte så mät avståndet mellan par 3 och 4
 - i) Om det är 3,3–3,4 mm så är inlagan IR
 - ii) Om det är 3,1–3,2 mm så är inlagan IIR

Kända kn-tusental

I förteckningen nedan över kända kn-tusental så är avståndet mellan kända kn i ett intervall högst 600 kn dvs. 6000 häften. Sannolikheten för att finns en annan variant i intervallet är alltså liten.

TS 1

AIa	1~1	30			33	
AIb	1~12			33		34, 36, 37-38
AIc	1~1		32-33			

TS 2

AIa	1~1	39-41		42-45		45-56		57-58		59		61-62
AIb	11~1						56-57		58-59			
AIc	1~7				45						59-61	
AIc	1~1		41-42									

AIa	1~1		63		65-66		67-69		71-72		74-76	
AIb	11~1			63-65		67						
AIc	1~7	62						69-71		72-74		76-77

AIa	1~1	77-78		79-83		85	
AIb	11~1				83-84		
AIc	1~7		78-79				86, 87-88

TS 3

AIa	1~1			90-92		95				
AIb	11~1	88			93-95		96-06		08-10, 11-12	
AIb	1~12						06-08			13-18
AIc	1~7		89							

TS 4

AIb	1~1	75-80		84			87-88				
AIb	11~11		81-84			85-87		88-90			04-06
BIb	1~1				84-85				90-93		
BIb	11~11									95, 96-03	

BIb	1~1	06-08		10-11		17-18	
BIb	11~11		09-10		12-13, 14-16		18-20, 21

TS 5

BIb	11~11	22-23, 24, 25-26, 28, 30, 31, 32-34, 36-37, 38-46, 48-49
-----	-------	--

Efterskrift

Uppgifterna i denna artikel bygger på min och Alex Carlssons samlingar. Jag är mycket intresserad av kommentarer. Rapporter om nya kn-tusental är välkomna. Kontakta Sven Erik Mattsson, E-post SvenErik.B.Mattsson@gmail.com